

difficile tamen ad textum accommodantur, quia Pontifex simpliciter et absolute loquitur, et non affertur ratio, cur hoc alio modo limite- tur, et ideo alibi dixi Pontificem non assignare regulam universalem, scilicet, metum in illa materia non excusare a culpa mortali, sed constituere regulam indefinitam, scilicet, non semper metum excusare, ita ut in hoc ponat differentiam inter vim et metum, quod vis semper excusat, metus autem non semper: quando autem excusat, vel quando non, id non declarat, sed relinquit generali doctrinæ, quæ in aliis expositionibus continetur. Tandem dici possit Pontificem solum esse locutum secundum præsumptionem quoad forum exter- num: sed non ita placet, quia etiam in foro externo admittenda est probatio metus et excusationis sufficientis. Videantur dicta in 5, t. de Censur., disput. 6, n. 10, sect. 3, et d. 15, sect. 2, n. 13.

CAPUT XXXI.

UTRUM LEGES HUMANÆ GENERALITER ET INDIFFE- RENTER OMNES SUBDITOS OBLIGENT.

1. Quoniam obligatio legis respectum dicit ad eos qui legibus obligantur, ideo, postquam explicuimus ea quæ ad hanc obligationem absolute pertinent, necessarium est hunc respectum declarare, quod fiet ejus terminum declarando, id est, personas ad quas talis obligatio pertinet. Possunt autem hæ personæ in quatuor ordines seu classes distingui: quidam enim sunt inferiores legislatore, id est, subditi: hic enim tantum modus inferioritatis (ut sic dicam) ad præsentem considerationem refert: alii sunt superiores eodem modo, id est, præ- latione, seu jurisdictione; alii sunt indifferen- tes, seu liberi ex natura rei, id est, nec subditi, nec superiores, qui sub ea ratione possunt dici æquales, quibus quarto loco addi potest legis- lator ipse. Ex quibus omittimus superiores: de illis enim nihil dicere necesse est, cum sit per se notum eos non obligari legibus inferiorum, si ut tales spectentur, an vero sub aliqua ratione possint obligari, explicando alia mem- bra dicetur. Igitur de reliquis ordinibus per- sonarum dicendum est, et primo subditis.

2. In proposita ergo quæstione tres errores notari possunt. Primus, hæreticorum dicen- tium fideles seu christianos homines non obli- gari legibus humanis, quia per Christum liberi facti sunt: unde dixit Paul. 1, ad Corinth. 6: *Prelio empti estis, nolite servi fieri hominum;*

et Christus ipse, Matth. 13, reprehendit ser- vantes mandata et traditiones hominum. Sed hic error generaliter refutatus est lib. 1, c. 18, et specialius in principio hujus libri, ubi os- tendimus esse in principibus potestatem legis- lativam civilem, et hanc perseverare in Christi Ecclesia, et circa fideles versari. Idemque cum proportionem ostendemus in libro sequenti de Ecclesiastica potestate, et ideo hic plura dicere non est necesse: nam quod Paulus monet ne efficiamur servi hominum, intelligit, qua homines sunt, id est, ne illis pareamus in iis quæ Deo repugnant, nec servitatem illorum servi- tuti Dei præferamus. Qui autem subicitur legi humanæ justa et legitima potestate lata, magis Deo servit quam homini, quia et homo non fert legem, nisi ut minister Dei, et Deus ipse præcipit obedire principibus et Prælati, ut idem Paulus aliis locis docuit; et eodem modo ac sensu mandata hominum dicuntur per an- tonomasiam, quæ repugnant mandatis Dei, sicut propria voluntas dicitur quæ a voluntate Dei, vel superioris discordat, et ideo repre- hendi solet, quamvis alias constet propria vo- luntate et libertate utendum esse ad obediendum Deo. Sic ergo mandatis hominum obediendum est, quando sunt consentanea divinæ vo- luntati.

3. *Secundus error, saltem justos non obligari legibus humanis.*—Secundus error est hæreti- corum hujus temporis dicentium, saltem justos non obligari legibus humanis, qui utuntur eisdem fundamentis propter quæ idem asserunt de omni lege; istis vero satis responsum est in dicto cap. 18, lib. 1, et ideo in hoc nihil hic addere necesse est. Videri deinde potest August. in Epistol. ad Rom. cap. 72, ad finem, qui late hunc errorem jam olim confutavit. Tertius error fuit non quoscumque justos, sed eximie perfectos exemptos esse ab obligatione legis humanæ, quod senserunt Begardi et Beghini, ut colligitur ex Clement. *Ad nostram*, de Hæret. Fundabantur autem, quia putabant justos perfectos in hac vita pervenire ad sta- tum beatificum, in quo non obligantur beati legibus humanis. Sed hoc fundamentum plane est hæreticum, neque est hoc loco tractandum, habet enim proprium in 1 part., quæst. 12, et 1. 2, quæst. 3 et 4: ideo contra hunc etiam errorem sufficere possunt superius dicta in allegato cap. 18, et de potestate ferendi leges humanas, et definitio Concilii Trident., sess. 6, t. 11; et can. 10 et 20; et videri potest Soto lib. 3 de Natur. et grat., cap. 1; Veg., lib. 11, in Conc. Trid., cap. 6 et 7.

4. *Leges humanas obligare omnes subditos ad quos loquuntur.*—Dicendum ergo est omnem hominem viatorem et superiorem habentem, posse illius legibus obligari, ac subinde leges humanas obligare omnes subditos ad quos lo- quuntur; quæ assertio sumitur ex D. Thom. 1. 2, quæst. 96, art. 5, et 2. 2, quæst. 104, a. 1, et recte declarata omnino certa est, et de fide. Probaturque sufficienter ex verbis Pauli Ro- man. 3: *Scimus quoniam quæcumque lex lo- quitur, iis qui in lege sunt, loquitur.* Illos ergo etiam obligat, quia loquitur imperando, et im- perium obligat subditos, ut supra ostensum est; et convincit etiam illud Pauli Roman. 13: *Omnis anima potestatibus sublimioribus sub- dita sit, cum similibus testimoniis supra cita- tis.* Ratio autem generalis est, quia ratio nat- uralis docet servandas esse leges justas ab hominibus latas, et Deus etiam in Scriptura sæpe hoc præcipit; ergo maxime a subditis: nam illi sunt qui suis superioribus obedientiam debent; ab hac autem generali regula, nulla exceptio nobis data est, vel de fidelibus, vel de justis, seu de perfectis, sive de cujuscumque alterius conditionis hominibus, neque enim per Scripturam, vel per traditionem, vel per ali- quam probabilem rationem de tali exceptione constat: ergo nec secundum fidem, nec secundum rationem admitti potest: ergo omnes subditi obligatione legis humanæ tenentur.

5. Notanda vero est particula *ad quos lo- quuntur*, ex qua pendet intelligentia conclu- sionis: non enim singulæ leges humanæ uni- versos homines obligant, nec singuli homines omnibus his legibus onerantur; sed unusquis- que obligatur legibus ad se pertinentibus; nullus vero est qui ad aliquas leges humanas servandas non teneatur, si in terris recognos- cit superiorem; et ita omnes quidem subji- ciuntur humanis legibus, non tamen absolute et indifferenter, sed respective. Explicandum ve- ro superest quomodo hic respectus, seu distri- butio hujus obligationis facienda sit, ad quod explicandum duæ aliæ regulæ generales adden- dæ sunt.

6. *Quævis lex humana ligat omnes partes communitatis pro qua lex fertur, si cætera con- currant.*—Dico ergo secundo: unaquæque lex humana obligat omnes personas quæ sunt par- tes illius communitatis pro qua lex fertur, si cætera concurrant. Hanc ultimam particulam addo, quia supponendæ sunt in lege omnes aliæ conditiones ad obligationem legis requisi- tæ, quæ in superioribus tractatæ sunt: nam hic solum agimus de conditione necessaria ex

parte personæ, quæ obliganda est per legem. Deinde etiam supponimus verba et rationem legis, quantum est de se, habere locum in tali persona: nam si lex ipsa determinate feratur ad certa membra reipublicæ, non obligabit reliqua, quia tunc non fertur ad totam com- munitatem, sed ad partem ejus, quatenus sub alia ratione minorem quamdam communitatem constituit, et ita servata proportionem ad illam etiam poterit regula posita applicari. Sic ergo explicata assertio communis et certa est, sumiturque ex Paulo priori loco allegato: rati- one declaratur, quia lex, ut in superioribus vidimus, per se primo fertur in communitatem, et inde descendit ejus obligatio ad singulos: ergo per se, et quantum est ex vi legis, des- cendit ad omnes, qui sunt partes communitatis, quia nec potest esse alia ratio hujus obli- gationis, neque est diversa, aut major in his quam in illis membris, quando materia unifor- mis est. Confirmatur, quia lex habet potesta- tem obligandi subditos, ut dictum est; sed membra communitatis sunt subjecta toti com- munitati, cujus virtute, et potestate lex fertur; ergo lex obligat membra omnia communitatis.

7. *Quænam sint membra communitatis quoad præsens.*—Quæret vero aliquis quænam sint censenda membra communitatis quantum ad præsens spectat. Respondetur, in generali lo- quendo, sicut in naturali corpore actualia membra constituuntur per unionem propor- tionatam tali corpori, qua mediante subji- ciuntur motioni totius corporis, ita in corpore po- litico membra constitui per moralem conjunc- tionem, quæ non est ejusdem rationis in omnibus communitatibus, sed cum proportione sumenda est: nam in civili republica, post- quam semel constituta est, ordinarie constitui solent membra per naturalem originem, l. 1, ff. ad Municip., et l. *Cives*, C. de Incolis, l. 10. In Ecclesia vero universali constituuntur mem- bra per spiritualem originem, nempe Baptis- mum; in particulari vero per mutationem, vel acquisitionem domicilii, argumento cap. 3 de Tempor. ordin. in 6, et sumitur ex l. 1, de Incol. In aliis vero specialibus communitatibus solent constitui membra per specialem recep- tionem, seu acceptationem in collegam, et per aliquam promissionem, vel juramentum, ut constat in universitatibus, collegiis, capitulis, religionibus, et similibus: hæc autem intelli- genda sunt de unione et subjectione quasi permanente; nam transeunter (ut sic dicam) possunt dari alii modi contrahendi subjec- tionem, ut inferius explicabitur.

8. *Legem non extendi ad eos qui omnino sunt extra communitatem cui lex imponitur.* — Tertio, dicendum est obligationem legis per se non extendi ad eos qui omnino sunt extra communitatem cui lex imponitur. Est etiam communis ex D. Thoma supra, et commentatoribus, et Summistis omnibus verb. *Lex*, et pluribus aliis quos referemus cap. sequenti; et eam confirmant verba Pauli 1 ad Corinth. 5: *De his, qui foris sunt, nihil ad nos*; quæ ratio in omnibus communitatibus cum proportione procedit, et ita potest conclusio inductione confirmari: nam ob hanc causam nec leges Hispaniæ obligant Gallos, neque e converso; et statuta unius communitatis non obligant religiosos alterius, neque e converso, et sic de aliis: ratio denique est, quia nulla potentia extra suam spheram operatur: potestas autem uniuscujusque communitatis habet pro sphaera adæquata ipsam communitatem; ergo. Minor patet in potestate civili, quia civilis potestas manat a communitate, et sic non potest ultra illam extendi; ubi vero potestas manat a superiori principio, datur cum proportione respectu illius communitatis, cujus caput, vel princeps aliquis constituitur, sicut de potestate ecclesiastica infra dicitur. Et confirmatur, quia lex, ut dixi, est actus superioris; nullus autem legislator est superior, nisi illius communitatis cui præpositus est: extra illam igitur non potest obligare; et facit illud cap. 2, de Constit. in 6: *Extra territorium jus dicenti impune non paretur*. Objectio autem quæ hic fieri posset ab excommunicatione ad legem (quia excommunicatio obligat non subditos ad non communicandum cum excommunicato a suo superiore) facile solvitur negando similitudinem, quia excommunicatio id operatur in vi juris communis, potius quam ex vi jurisdictionis privati Episcopi, aut superioris, ut latius dixi in 5 tom. de Cens. dispnt. 15, sect. 1.

CAPUT XXXII.

UTRUM LEGES PROPRIÆ ALICUJUS REGNI VEL TERRITORII OBLIGENT HOMINES ILLIUS TERRITORII QUANDO EXTRA ILLUD VERSANTUR.

1. Quatuor modis potest aliqua persona comparari ad territorium, seu diocesim. Primo, quia ibi est incola, et ibi etiam actu existit et habitat; secundo, per contrarium extremum, quia neutrum habet in tali territorio; tertio, quia, cum sit incola illius territorii et in eo habeat domicilium, in alieno actu ver-

satur; quarto, quod in territorio habeat præsentiam, non tamen domicilium, aut originem. De primo et secundo nulla est disputatio; nam in primo maxime locum habent dicta in capite præcedenti, quia ibi occurrunt omnia necessaria ad actualem subjectionem, et consequenter ad obligationem legis; in secundo vero clarum est non posse obligare legem, quia nullus est titulus subjectionis: in tertio autem et quarto puncto occurrunt duæ difficultates tractandæ.

2. *Ratio dubitandi.* — Prima difficultas est in titulo proposita: ratio autem dubitandi est, quia, quamvis subditus actu versetur seu peregrinetur extra territorium, semper manet subditus, dum non mutat domicilium: sed dictum est legem obligare omnes subditos, et omnes partes communitatis; ergo etiam obligat in illo casu. Confirmatur primo sumpto argumento a contrario: nam incola alterius regni dum in hoc versatur, non cogitur servare præcepta hujus regni, ut in legibus canonicis videtur expresse definiri in capite *A nobis*, 1, de Sentent. excommun.; ergo obligandus est servare præcepta sui territorii, alioqui propter solam absentiam maneret liber ab onere utrarumque legum, quod videtur absurdum. Confirmatur secundo: nam si Episcopus hujus diocesis faciat statutum, ut omnes sui subditi habentes beneficium in suo Episcopatu resideant tali tempore sub tali pœna, vel censura, obligat illos ubicumque existant, ita ut si præscripto tempore non veniant, incurrant pœnam vel censuram, per se loquendo, et seclusa ignorantia et impotentia; ergo statutum provinciale obligat diocesanos, etiam alibi peregrinantes; ergo idem est de quacumque lege simili.

3. *Conclusio negativa, eaque communis.* — Nihilominus dicendum est legem non obligare extra terminum territorii illius superioris vel principis a quo fertur, et ideo incolas illius territorii, per se loquendo, nihil peccare, etiamsi contra illam agant, dum extra territorium existunt. Hæc est communis sententia doctorum in cap. 2, de Constit. in 6, et in dicto cap. *A nobis*, 1, de Sentent. excommun. Sylv. verb. *Excommunicatio*, 2, n. 7, ubi Ang. et alii Summistæ verb. *Lex*; Covar. in cap. *Alma mater*, 1 part., § 40, n. 3: sumiturque ex dicto cap. 2, ubi dicitur non incurrere sententiam latam per statutum Episcopi, qui extra territorium existens illud non servat. Respondere autem quispiam potest ibi non esse sermonem de obligatione præcepti, sed de censura, et in

ea diversam esse rationem, quia impositio censuræ non pertinet ad vim directivam, sed ad coactivam legis, et ideo non extenditur extra territorium, quia superior vel iudex non potest extra territorium punire, licet possit præcipere et obligare; et hunc sensum videtur indicare Pontifex in ratione quam subdit, *quia extra territorium jus dicenti non paretur impune*: nam jus dicere idem est, quod sententiam ferre. Nihilominus mens Pontificis, sine dubio, fuit declarare tale statutum non violari a subdito in illo casu, et ob eam causam non incurrere censuram; ergo etiam quoad vim directivam non obligat in eo casu. Item, qui in eo casu non servat statutum non est contumax contra obedientiam Ecclesiæ; ergo signum est non obligari per statutum, etiam quoad vim directivam. Antecedens patet, quia si tunc subditus esset contumax, posset etiam excommunicari, et consequenter incurrere censuram legis; nam excommunicatio, juxta veriorum sententiam, ferri potest in absentem, etiamsi in alieno territorio versetur, dummodo sufficiens causa censuræ supponatur: contumacia autem est sufficiens causa, juxta illud: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus*, Matth. 18: ergo, sicut censura non ligat absentem, ita nec præceptum: unde aperte fit quod, licet tale statutum simpliciter latum esset sine censura, vel pœna, in vi cujusdam legis directivæ obligantis in conscientia, non obligaret absentes; tum quia ejus obligatio in conscientia non magis extenuatur ratione censuræ: nam potius censura supponit jurisdictionem et potestatem ad obligandum, et quando additur censura, ratione illius non extenuatur, seu coarctatur jurisdictione; atque ita ex illo textu optimum sumitur argumentum de quacumque lege prodeunte a potestate limitata ad definitum territorium, sive illa canonica sit, sive civilis, servata proportione.

4. Ratio autem assertionis non eadem redditur ab omnibus; quidam enim eam referunt ad intentionem legislatoris, quia tantum intendit obligare subditos in suo territorio; unde consequenter aiunt assertionem positam solum procedere, quando lex solum loquitur generalibus verbis: nam per ea non explicatur alia, seu major intentio statuentis; quapropter, si expressis verbis legislator declaret se velle obligare subditos ubicumque sint, tunc aiunt legem obligare illos etiam extra territorium, et ita limitant dictum cap. 2. Pro qua opinione communiter citatur Bartol. in leg. 1, Cod. de

Summ. Trinit., n. 44 et sequentibus. Hanc vero rationem ut ex Bartol. sumptam reprehendunt Panormit. in dicto cap. *A nobis*; Navar., cap. 27, n. 272; Sylvest., Covar. supra, et omnes; et convincitur plane ex dicto cap. 2, ubi Pontifex rationem suæ assertionis reddit, *quia extra territorium jus dicenti non paretur impune*. Quæ verba non significant tantum defectum voluntatis, sed etiam potestatis, ut per se constat ex leg. ultim., ff. de Jurisdict. omni judic., a qua desumpta sunt, ubi etiam communiter interpretes in hoc conveniunt: ratio ergo propria assertionis est, quia jurisdictionis unius cujuscumque civitatis vel particularis principis non extenditur quoad leges ferendas extra civitatem, seu territorium, ut latius explicavi in tom. 5 de Censuris, disp. 5, sect. 4, ubi de hoc puncto alia quæ ad censuras magis pertinent tractavi; neque ista ratio est aliena a mente Bartoli: nam illam attigit illo n. 44. Eamque colligit ex l. *Omnes populi*, ff. de Justit. et jur., ubi lex dicitur jus proprium civitatis. Sicut ergo in philosophia dicere solemus extra spheram activitatis non sequi actionem, nimirum ex defectu potestatis, non voluntatis; ita jurisdictionis activitas in ferenda lege limitatur ad territorium, et ideo lex extra illum non obligat: unde aperte concluditur, etiamsi legislator maxime velit et suis verbis expresse id explicet, non posse obligare subditum extra territorium existentem.

5. *Quando possit princeps punire extra territorium subditum.* — Hoc autem intelligendum est de propria obligatione legis directiva et in conscientia; hic est enim proprius et immediatus effectus legis. At vero, si sermo sit de coactione per pœnam, est opinio juristarum posse principem punire subditum, qui deliquit extra territorium, pœna imposita per legem suam et latam pro suo territorio, quando pœna non est ipso jure imposita, sed imponenda, et delictum extra territorium commissum, intra illud postea punitur. Ita docet Abbas in cap. 1 de Raptoribus, n. 8; et revera hoc solum intendit Bartol. in loco citato, si attente legatur. Et ratio est, quia tunc pœna non imponitur extra territorium, sed intra illud, quia supponitur per hominem imponenda, et iudices non puniunt, nec inferunt vim forensibus extra territorium existentibus, sed quando ad illud redeunt, et ita hoc non repugnat dicto cap. 2, tum quia loquitur de statuto ferente sententiam censuræ, per quam sententiam censura ipso jure fertur; tum etiam quia tale statutum

necessario supponit et requirit propriam vim obligandi in conscientia, ut possit transgressorem reddere contumacem et capacem censuræ; et ob eandem causam non obstat prædictæ limitationi ratio illius cap. 2, quia per talem legem designantem pœnam ferendam, etiam pro delicto extra territorium commisso, et per executionem ejus, non dicitur jus extra territorium.

6. Et hinc etiam constat ratio differentiæ inter legem ferentem pœnam ipso facto, aut solum statuentem ferendam, quia prior lex debet extendere suam efficaciam quoad obligationem et executionem extra territorium, quia per seipsam exequitur pœnam, quod non potest aliter facere nisi obligando delinquentem ut in se pœnam exequatur, quod facere non potest, ut probatum est; quia, si non potest obligare ad actum, vel prohibere illum, multo minus poterit obligare ad executionem pœnæ. At vero lex quæ imponit pœnam ferendam per judicem, per se magis obligat judicem ut secundum ipsam judicet, quam reum: judex autem intra territorium existit. Dices: etiam subditus obligatur in conscientia ad sustinendam talem pœnam. Respondeo subditum delinquentem proprie non obligari per illam legem, nisi post sententiam, quando jam in territorio esse supponitur: unde recte adnotat Panormitanus necessarium esse ut delictum illud, quod per talem legem punitur, non sit tantum malum, quia illa lege prohibitum, sed ut supponatur per se malum, aut alias sufficienter prohibitum, quia lex illa non poterat prohibere illud opus extra territorium, ut probatum est; ergo nec potest pro illo pœnam designare, nisi alias opus supponatur malum, vel sufficienter prohibitum.

7. Respondetur argumentis adversantibus.— Ad rationem dubitandi in principio positam respondetur ex dictis, subditum extra territorium existentem, licet non amittat subjectionem in habitu, ut sic dicam, seu radicalem, amittere tamen actualem, seu ejus usum in ordine ad leges territorii, quia constituitur extra terminos earum. In confirmatione autem prima petitur difficultas de intelligentia illius cap. *A nobis*, quæ ad punctum sequens magis pertinet, et ideo breviter dico ibi non esse sermonem de statuto vel lege, sed de sententia generali, seu præcepto personali ac temporali: quæ autem differentia hinc nascatur et quæ sit ratio ejus, dicam statim.

8. Propter secundam confirmationem, addunt doctores limitationes aliquas assertioni

positæ, ut videre licet in Sylvest. supra, et Angelo verb. *Excommunicatio*, 1, n. 10, qui ad hoc principium illas reducunt, ut extra territorium non ligetur quis, quando et persona operans, et res circa quam operatur, et actio ipsa omnino sunt extra territorium: unde, si persona sit extra, res autem circa quam peccatur sit intra, poterit obligatio legis habere locum. Covarrus autem aliis verbis limitationem explicat licet fortasse in idem redeat, scilicet legem non obligare extra territorium, nisi materia ejus respiciat bonum ipsiusmet territorii, scilicet, ut vitetur injuria, aut nocementum ejus, vel aliquid simile; quam doctrinam veram censeo, et eam latius explicui in dicto loco de Censur., et ex ibi dictis colligo, per eam in rigore non limitari assertionem, quia delicta contraria tali legi, non extra, sed intra territorium fieri censenda sunt: nam si præceptum, verbi gratia, sit affirmativum mandans aliquid fieri in territorio, omissio ejus ibi censetur consummari ubi actus præceptus fieri debuisset, quia ibi videtur quis delinquere ubi non facit quod debet, sicut e contrario ibi peccat, ubi facit quod non debet, juxta legem *Qui non facit*, ff. de Regul. jur. Si autem præceptum sit negativum, et commissio contra illud cedat in injuriam territorii, ibi plane consummatur delictum, ut si quis corpore existens extra terminum territorii, vel regni emissa sagitta occidat hominem intra territorium existentem, plane censetur peccare in territorio, ideoque contra legem ageret, et sic censuram, si in eo lata esset, incurreret, ut in citato loco dixi. Ita ergo contingit in casu illius confirmationis, cui per hoc est sufficienter responsum.

9. *Idem cum proportione dicendum de locis exemptis, quando alias intra territorium continentur.*— Dubitabit vero aliquis an idem dicendum sit de locis exemptis, quando alias inter territorium continentur. Sed hoc dubium, et frequentius locum habet in legibus canonicis quam in civilibus, et illud sufficienter tractavi in dicto loco de Censuris, et ideo breviter dico idem cum proportione dicendum esse de hujusmodi loco, quæ est communis resolutio, ut ibi dixi; quam tenent etiam Paludan. 4, distinct. 18, quæst. 2, in 2 parte illius, artic. 2; et ibi Gabriel quæst. 2, artic. 2, conclus. 6; Antonin., 3 part., titul. 24, cap. 75, § 2 et Summ.; Rosel., verb. *excommunicatio* 7, § 3; Armil., num. 30; Canonistæ in cap. *Cum Episcopus*, de Offic. ordin. in 6, et in Clement. *Archiepiscopo*, de Privil., et ex illis juribus hoc com-

probari potest, quatenus ex eis colligitur Prælatum non posse exercere jurisdictionem suam in loco exempto, quod in omni superiore procedit. Inde ergo colligimus locum exemptum quoad jurisdictionem esse extra territorium, quia, exceptis casibus a jure expressis, non potest ordinarius superior territorii jurisdictionis actus ibi exercere: obligare autem per statutum, vel legem in loco exempto, est jurisdictionem ibi exercere, ut constat ex dicto cap. 2 de Constitut. in 6; ergo est eadem ratio de illo loco, et ad illum optime applicatur illud principium: *Extra territorium jus dicenti non paretur impune.*

CAPUT XXXIII.

UTRUM LEGES PROPRIÆ ALICUJUS TERRITORIUM OBLIGENT ADVENAS DUM IBI EXISTUNT.

1. *Tria in lege distinguenda.*—Quætionem hanc tractavi late tom. 1 de Relig., tract. 2, lib. 2 de Festis, cap. 14, occasione præcepti servandi festa, et ideo in præsentia absque repetitione perstringam breviter quæ ibi tradidi, et nonnulla addam huic loco magis accommodata. Tria ergo in lege distingui possunt: vis obligandi in conscientia, quam directivam voco; et vis coactiva, per quam fit ut aliquis puniri possit secundum legem; et vis ponendi formam in contractibus, et aliis actibus forensibus, per quam interdum fit ut actus aliter factus validus non sit; et quoad hæc tria explicanda est proposita quæstio, quia proprias habent difficultates.

2. *Sententiæ negativæ fundamenta.*— Circa primum punctum variæ sunt sententiæ, quas citato loco retuli. Prima est absolute negans, aliquem obligari legibus loci, nisi in eo habeat fixum et perfectum domicilium. Pro qua ibi allegavi Palud., Medin., Archid., Hostiens. et alios; sed illam tanquam improbabilem refutavi. Secunda dicit leges loci obligare externos, ita ibi permanentes ut saltem quasi domicilium contrahant: non vero alios brevi tempore ibi existentes, vel illac transeuntes, pro qua Felin., Anton. et alios adduxi. Utriusque autem sententiæ idem fere est fundamentum, scilicet, quia peregrini non sunt subditi: nam subjectio quoad morum directionem et obligationem non acquiritur nisi per domicilium, vel saltem per quasi domicilium. Præter hanc rationem afferunt exempla de infidelibus, qui non obligantur legibus Christianorum, licet inter illos vivant, et de religiosis respectu sæcularium, et

de novitiis respectu professorum. Sed hæc omitto, quia non sunt ad rem, cum hæc exempla non solum in transeuntibus, sed etiam in habitantibus ibi domicilium locum habeant, et in sequenti libro, capite ultimo, de his dicemus. Confirmatur ab incommotis, quia alias tenerentur infideles, dum transeunt per provincias fidelium, servare leges seu ritus eorum, abstinendo a carnibus diebus prohibitis, etc., quod est absurdum. Item obligarentur monachi habitantes servare jejunia synodalia, quod esset grave onus, cum ipsi habeant plura alia jejunia propria, ad quæ non obligantur laici propter ipsorum regularium statuta. Item sequitur teneri religiosum unius provinciæ ad servanda jejunia, festivitates, et similia statuta propria alterius provinciæ, quando est hospes in illa, etiamsi non sint communia toti religioni; et similiter novitius teneretur servare leges religionis, quamdiu ibi moratur, quæ admittenda non sunt.

3. *Legem territorii obligare advenas quamdiu ibi commorantur, in conscientia, et eo modo quo obligant incolæ.*— Ad pacem et bonos mores loci necessarium est advenas, dum ibi versantur, conformari moribus populi, ne sequantur scandala.—Nihilominus dicendum est legem territorii obligare advenas et hospites, quamdiu ibi commorantur, in conscientia, et eo modo quo obligat incolæ. Hæc est communis sententia interpretum in l. *Cunctos populos*, C. de Summa Trinitate, et in cap. *A nobis*, 1 de Sentent. excommunicat., præsertim Innocen., Hostiens. et Panormit., et in cap. 2 de Constitut., in 6, ubi late Gemin. et Sylvest. verb. *Excommunicatio*, 2, n. 4, et plures alios in citato loco allegavi, eamque Augustini auctoritate et Ecclesiæ consuetudine, variisque rationibus comprobavi. Propria vero ratio est, quia lex generaliter fertur pro tali territorio, ut supponimus: ergo obligat omnes actu ibi degentes pro tempore quo ibi commorantur. Probatur consequentia, primo, ex parte causæ finalis, quia ad bonam gubernationem provinciæ, loci, seu territorii, est moraliter necessarium ut leges pro illo late hanc vim habeant; quia ad pacem et bonos mores loci necesse est ut advenæ conformentur moribus populi, quamdiu ibi versantur, ut sæpe in jure insinuat, cap. *Illud*, distinct. 12, cap. *Quæ contra*, distinct. 8, cap. *In nova*, 16, quæst. 7, et experientia id satis docet, quia, si aliter fiat, sequuntur dissidia et scandala. Cum ergo leges ferantur propter commune bonum, et pacem et bonos mores loci præcipue intendant, necesse est ut hanc